

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

به نام خداوند جان و خرد

فریختگان کرامی نگین خاتونی، مهدی کلاهی

بدین وسیله کواهی می شود مقاله شما با عنوان «تعلقات هم افزاینده میان احیاء اکوسیستم و توسعه روستایی» در بهائش ملی ظرفیت ها، محدودیت ها و توانمندسازی زنان

روستایی که در تاریخ ۲۶ و ۲۷ مهر ماه ۱۴۰۲ در شهر کلات برگزار گردید، بصورت ارائه شفاهی پذیرفته شده است.

پیروزی و تحیاری شمارو از حضرت حق خواستاریم.

دکتر خدیجه بیروز جمهری
دبیر علمی بهائش

دکتر طاهره صادقلو

دبیر هیئت پژوهشی مطالعات جغرافیای روستایی دانشگاه فردوسی مشهد

۲۶ و ۲۷ مهر ماه ۱۴۰۲ کلات نادری

تعاملات هم‌افزاینده میان احیاء اکوسیستم و توسعه روستایی

نگین خاتونی^۱، مهدی کلاهی^{۲*}

۱. دانشجوی دکتری احیاء اکوسیستم، دانشکده منابع طبیعی و محیط‌زیست، دانشگاه فردوسی مشهد

neginkhatoony@gmail.com

۲.* نویسنده مسؤل، استادیار دانشکده منابع طبیعی و محیط‌زیست، دانشگاه فردوسی مشهد، تلفن ۰۵۱-۳۸۱۰۵۴۷۴

MahdiKolahi@um.ac.ir

چکیده

توسعه معیشت مردمان روستایی و عشایری در گرو پایداری نظام‌های بهره‌برداری از سرزمین است. زندگی روستاییان و عشایر، بدون وجود و تداوم حیات اکوسیستم‌های طبیعی امکان‌پذیر نیست. زیرا درآمد و چندگونگی معیشت آنها و حتی چگونگی زندگی مردم یک کشور، وابسته به اکوسیستم‌های طبیعی است. در همین راستا، عدم شناخت همه جانبه اکوسیستم‌های طبیعی و عدم توجه کافی به مسائل محیط‌زیستی و امور منابع طبیعی عرصه‌های روستایی و عشایری، موجب افزایش ناپایداری این مناطق شده است. در این بین، زنان، حتی ممکن است آسیب بیشتری ببینند. احیاء اکوسیستم، کلیدواژه حل بسیاری از مسائل و روابط بین زنان روستایی و عشایری با سیستم‌های طبیعی است. هدف از برنامه‌ریزی در زمینه احیاء اکوسیستم در محیط‌های طبیعی، بازسازی و ترمیم ساختارهای طبیعی تخریب شده و یا درحال تخریب، برای رسیدن به یک منفعت همگانی و عدالت درون نسلی و بین‌نسلی بوده و نیز مقابله با آشفستگی‌های فضایی- اکولوژیکی است. این مقاله با ارائه یک مدل مفهومی هم‌افزایی، به زمینه شناسایی و ارزش‌گذاری خدمات اکوسیستمی، توانمندسازی زنان با تعاملات بوم‌محوری، استراتژی‌های سیاست برای یکپارچه‌سازی بازسازی و توسعه، و چالش‌ها و فرصت‌ها پرداخته که بیانگر نیاز به رویکردهای کل‌نگرانه در همگرایی احیاء اکوسیستم و توسعه معیشت بویژه زنان روستایی و عشایری است.

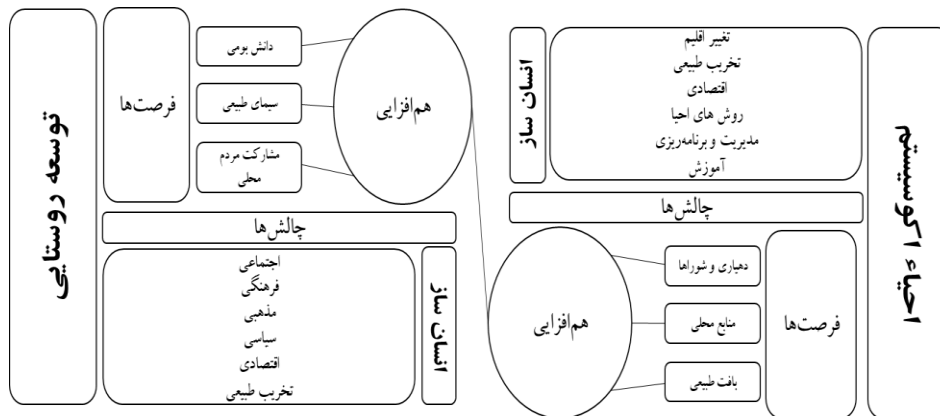
کلیدواژگان: توانمندسازی زنان، حکمروایی خوب، سیمای طبیعی، خدمات اکوسیستمی، ظرفیت‌سازی.

۲۶ و ۲۷ مهر ماه ۱۴۰۲ کلات نادری

۱- مقدمه

کره زمین دارای اکوسیستم های زیادی بوده که در دسته بندی های مختلفی قرار دارند. با توجه به تخریب اکوسیستم ناشی از عوامل طبیعی، انسان ساز، تغییر اقلیم، تکامل همزمان سیستم های بوم شناختی- انسانی و ارتباطات اجتماعی- اکولوژیکی، سازمان ملل متحد سال های ۲۰۲۱ تا ۲۰۳۰ را دهه احیاء اکوسیستم اعلام کرد (خلیانی و پورهاشمی، ۱۴۰۰:۱) و بر تحقیق در زمینه های بهبود، بازسازی، تاب آوری و سازگاری اکوسیستم تاکید نمود (Sandbrook et al., 2019). احیاء اکوسیستم یک «فرایند کمک به بازیابی» بوده که در مورد یک اکوسیستم آسیب دیده و یا تخریب شده جهت منعکس ساختن ارزش های ذاتی در نظر گرفته می شود (Fischer et al., 2021:1). مثلاً رشد تدریجی جمعیت، تلاش های حفاظتی را به خطر انداخته و یا تغییر تدریجی آب و هوا می تواند رژیم های آتش سوزی را تغییر دهد. در واقع احیاء اکوسیستم، نه تنها معیارهای اکولوژیکی را در برمی گیرد، بلکه نتایج حاصل از آن بر منافع انسانی نیز اثرگذار است (Veldman et al., 2019:2). بدین ترتیب میان احیاء اکوسیستم و رفاه انسان، یک پیوند قوی در ابعاد مختلف برقرار است.

روستاها دارای، محدوده ای طبیعی برای بازسازی حیات کلیه موجودات هستند. این محدوده طبیعی در مطالعات امروزی با نامی چون اکوسیستم شناخته می شود و حفظ بکر بودن آن یعنی حضور گونه های نادر، گونه های بومی و حیات وحش منحصر به فرد، کاری دشوار است. اما در عین حال برای ادامه زندگی روستایی بسیار حائز اهمیت است (وثوقی و حبیبی، ۱۳۹۲:۶). زندگی روستایی بدون وجود اکوسیستم های طبیعی امکان پذیر نیست. زیرا درآمد و رفح معیشت مردم روستایی و عشایری به خصوص زنان و حتی زندگی مردم یک کشور، وابسته به اکوسیستم های طبیعی است. برای نمونه، پژوهشگران با بررسی گونه های بومی می توانند ترکیب گونه ای نابود شده و یا تخریب شده را به مسیر رشد مطلوب خود بازگردانند (Efferth et al., 2016:4) که این گونه های گیاهی علاوه بر رفح نیاز غذایی و درآمدزایی زنان روستایی و عشایری، موجب کمک به پیشرفت علم پزشکی خواهد شد (Carlucci et al., 2020:1). به طوریکه حتی دانشمندان و پزشکان، یک تصویر کلی مانند نظریه سیستم های انطباقی پیچیده را برای اجتماعی به هم پیوسته، از بینش های کلیدی نسبت به سیستم های اجتماعی- اکولوژیکی برای کمک به علم احیاء اکوسیستم ارائه دادند. در واقع اکوسیستم روستایی، فضای مناسبی برای اقدامات احیاء اکوسیستم است (شکل ۱).

شکل ۱. مدل مفهومی هم افزایی

مدیریت اکوسیستم و جهت‌یابی تغییرات، مسیری است که احیاء اکوسیستم برای مرمت اجتماعی - اکولوژیکی اکوسیستم در راستای توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری انجام می‌دهد (Narwani et al., 2015:5). یک ترمیم می‌تواند براساس منافع شخصی، دلایل منطقی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و یا یک رفتار خاص انجام شود. اما بازسازی و ترمیم از نوع احیاء اکوسیستم مجموعه اثراتی را به دنبال دارد که نتایج آن حمایت‌کننده از تمامی موقعیت‌هاست (حقی زاده و همکاران، ۱۳۹۷:۲). به همین علت اگر ترجیحات اجتماعی متنوعی در محیط روستا در نظر گرفته شود، هم از نظر نتایج و هم از نظر فرآیند موفق است. با توجه به این پیشینه، مطالعه حاضر با هدف گسترش تحقیقات در راستای احیاء اکوسیستم روستایی، تصمیم دارد زمینه را برای مطالعات بین‌رشته‌ای و فرا رشته‌ای فراهم سازد تا ارتباط میان بازیگران مختلف برای رسیدن به توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری مشخص‌تر گردد. در نتیجه امید است که تعاملات هم‌افزاینده میان احیاء اکوسیستم و توسعه روستایی، به گونه‌ای شکل گیرد که به سوال اساسی «چگونگی رسیدن به توسعه معیشت زنان از دل روستاها؟» به شیوه‌ای موثر و قابل درک پاسخ داده شود.

۲- خدمات اکوسیستمی به عنوان کاتالیزور برای توسعه معیشت بوم‌محور زنان

انسان از گذشته‌های دور برای حفظ بقای خود نیازمند دسترنج طبیعت بوده است (صفایی‌پور و همکاران، ۱۳۹۴:۲). در ابتدا انسان از طریق کاربری‌های کشاورزی و دامپروری در حال مدیریت مستقیم طبیعت بود. از این رو، بشر مخصوصاً زنان روستایی و عشایری به طور مستقیم و غیرمستقیم برای گذران زندگی به منابع طبیعی وابسته بودند (سعیدی، ۱۳۸۳:۳). بدین ترتیب انسان از اهمیت آنچه که امروز با نام خدمات اکوسیستمی مطرح می‌شود (Xun et al., 2017:2)، آگاه بوده است. واژه خدمات اکوسیستمی، مثل مفهوم اکوسیستم واژه‌ای نسبتاً جدید است که برای اولین بار در سال ۱۹۷۶ در ادبیات علمی بیان شد. خدمات اکوسیستمی نقش مهمی در فراهم کردن شرایط مطلوب برای زندگی زنان روستایی و عشایری بر عهده داشته و سهم بزرگی در رسیدن به مسیر توسعه معیشت زنان را دربردارند (Novotny, 2020:15). بنابراین زمانی که یک منبع طبیعی یا محیط‌زیستی از منافع عمومی محسوب شود و رضایت عموم را فراهم آورد، منافع آن به طرق مختلفی همچون تولیدی، تنظیمی، فرهنگی و حمایتی قابل استفاده است (Gürlük, 2006:2). به همین ترتیب، جنبه‌های یک اکوسیستم طبیعی برای مردم مخصوصاً زنان محلی روستانشین و یا عشایری بسیار حائز اهمیت است.

منافع همگانی حاصل از اکوسیستم‌های طبیعی جزو خدمات اکوسیستمی هستند که همزمان با توسعه مفهوم خدمات طبیعت در روستاها، واژه خدمات اکوسیستمی جهت توضیح منافع همگانی در سال ۱۹۹۶ مجدداً معرفی شد (Torres et al., 2013:4). با این وجود، انسان بر دو اساس از خدمات اکوسیستمی بهره‌مند می‌شود، ۱. میزان نیاز انسان به یک خدمت ویژه و یا مجموع خدمات اکوسیستمی که در یک مکان مشخص، در بازه زمانی معین در حال مصرف و یا استفاده است. ۲. ترجیحات، مطلوبیت‌ها و ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی. از این رو، وابستگی زندگی روستایی به محیط طبیعی از یک سو و نیز شکل-گیری و گسترش تخریبات طبیعی و انسانی موجب پیدایش مفهوم جدیدی چون احیاء اکوسیستم شد (Hartel et al., 2014:2). این واژه از دو بخش تشکیل شده است بخش اول احیاء، به ۵ موضوع چون زنده‌سازی، ترمیم، بازگردانی، اصلاح و

جانمایی اشاره دارد. اکوسیستم هم به معنای مجموعه‌ای از اجزای زنده و غیرزنده در آب یا خشکی است که در آن، اجزا با یکدیگر در تعامل هستند تا چرخه مواد مغذی، شبکه غذایی پیچیده و جریان‌های انرژی را تشکیل دهند. در واقع احیاء اکوسیستم در ارتباط با زندگی زنان روستایی و عشایری، معنای پررنگ‌تری خواهد یافت.

تخریب گسترده منابع طبیعی بویژه سیما و بافت طبیعی روستاها، ظرفیت اجتماعی- اقتصادی و نیز تصمیم‌گیری‌ها را به خطر انداخته است. از این رو، رویکرد احیاء اکوسیستم راهی برای تقویت و هم‌افزایی اکوسیستم است (عبداللهی و ایلدرمی، ۱۴۰۱:۳). احیاء اکوسیستم موجب هم‌افزایی تعاملات و حفظ خدمات مفید اکوسیستمی برای رفاه انسان، تولیدات و محصولات ارگانیک، ممانعت از تبدیل اراضی و زمین‌خواری، بازگردانی پتانسیل‌های طبیعی، کاهش گرمایش جهانی، حفظ تنوع زیستی، درختکاری چندمنظوره در زمین‌های تخریب‌شده روستایی، همکاری و مشارکت جمعی مردم محلی، بررسی فیزیولوژیک و مورفولوژیک گیاهان و خصوصیات محیط طبیعی خواهد شد (Jarchow, 2022:17) که زنان روستایی و عشایری بیشترین نقش را در شکل‌گیری و گسترش این فرایندها دارند. دیدگاه بوم‌محوری، موجب پیوند اکوسیستم‌ها و جامعه انسانی است. با این حال، با توجه به رشد روز افزون جامعه، شکاف میان ظرفیت اکوسیستم‌ها جهت ارائه خدمات و رفع نیازهای انسانی به طور پیوسته در حال گسترش است. بدین ترتیب، احیاء موفقیت‌آمیز چشم‌اندازهای تخریب شده روستایی مستلزم وجود انواع مختلف کاربری‌های زمین چون درختکاری، کشاورزی و چشم‌اندازهای مناطق حفاظتی است که با توجه به اهداف توان‌یابی چند عملکردی احیاء اکوسیستم و نیز مبادلات میان انواع اکوسیستم‌ها و گرداران امکان‌پذیر است. بدین‌سان، خدمات اکوسیستمی احتمالاً مهم‌ترین راه هم‌افزایی تعاملات میان احیاء اکوسیستم و توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری و نیز منفعت همگانی خواهد بود (Rawat et al., 2017:3).

۳- توانمندسازی جوامع زنان روستایی و عشایری

بهبود شرایط اجتماعی - اقتصادی روستاها و به تبع کشور، درگرو توانمندسازی افراد به ویژه زنان روستایی و عشایری است؛ لذا واژه توانمندسازی بسیار مورد توجه قرار گرفته است و دهه ۱۹۹۰، عصر توانمندسازی نامیده شد (Karim et al., 2021:2). از این رو، توانمندسازی جوامع زنان روستایی و عشایری یعنی شناختن ارزش زنان و سهمی است که می‌توانند در انجام فعالیت‌های مربوطه داشته باشند یا ارتقای توانایی جهت استفاده بهینه و مشارکت کامل در تصمیماتی که بر زندگی آن‌ها اثر می‌گذارد (Dawson et al., 2021:5). توانمندسازی، فرصتی برای به واقعیت تبدیل کردن ایده‌ها بدون اتلاف زمان است (Everard et al., 2019:1). توانمندسازی جوامع زنان روستایی و عشایری دارای انواع مختلفی مانند، توانمندسازی روان‌شناختی، توانمندسازی اجتماعی، توانمندسازی سیاسی، توانمندسازی اقتصادی و توانمندسازی شغلی است (Boley et al., 2018:6). در حقیقت، توانمندسازی جوامع زنان روستایی و عشایری با واسطه‌گری طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی در سکونتگاه‌های روستایی و عشایری موجب توسعه معیشت و نیز این سیمای طبیعی خواهد شد.

اکوسیستم‌های طبیعی دائماً در حال تغییر هستند. اکوسیستم‌های زیادی در سراسر کره زمین وجود دارند، اما اکوسیستم همیشه منطقه بزرگی را پوشش نمی‌دهد. اکوسیستم یا همان محیط طبیعی با مجموعه‌ای از شرایط برای زیست می‌تواند یک فضای روستایی را در تعامل با جزئیات به شکلی گسترده نمایش دهد (Mayaka et al., 2019:3). برای نمونه زنان محلی، روستا و ایل و تمام فرایندهای در جریان در آن، تشکیل‌دهنده یک اکوسیستم هستند که چون دربرگیرنده یک زندگی اجتماعی

۲۶ و ۲۷ مهر ماه ۱۴۰۲ کلات نادری

است، می تواند دارای ارتباطات دو طرفه و در ابعاد مختلف باشد (Armstrong et al., 2021:1). ارتباطاتی که روند صعودی و نزولی آن تعیین کننده مسیر توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری است. به طور کلی، سلامت اکوسیستم مساوی با سلامت مردم و رفع نیازهای معیشتی است. البته این اصل، زمانی حکم فرما می شود که زنان محلی این اکوسیستم طبیعی را از آن خود ندانند و خود را متعلق به آن بدانند تا مسیر هم افزایی در جهت حمایت و توان یابی اکوسیستم طبیعی روستا و نیز مسیر پیشرفت و توسعه در کالبد طبیعی شکل گیرد.

نقش مثبت و همگرایی توانمندسازی زنان روستایی و عشایری با توجه به تأثیرات محیطی درک شده، موجب شکل گیری ابعاد توسعه در زمینه هایی همچون گردشگری (Khalid et al., 2019:2)، مبادلات اجتماعی، ظرفیت سازی، ایجاد فرصت های شغلی، اجرای طرح های منابع طبیعی، حفاظت، حمایت و بهره برداری چند منظوره، تنوع محصولات، تنوع زیستی، رونق صنعت و تجارت، صادرات و واردات، تامین رفاه عمومی، ایجاد و تقویت تشکل ها، حقوق برابر در دسترسی به بهداشت و درمان، امنیت غذایی، و نوآوری در کشاورزی می شود (Shafieisabet & Haratifard, 2020:3). با توجه به اهمیت اکوسیستم طبیعی روستا، باید پتانسیل طبیعی به گونه ای حفظ و احیاء شود که انعطاف پذیری در مقابل تغییرات طبیعی و انسانی، بیشتر گردد. (Novotny, 2020:16) و تعاملات به گونه ای مدیریت شود که فرایند تکامل به سمت توسعه سوق داده شود.

۴- چارچوب ها و استراتژی های سیاست برای یکپارچه سازی بازسازی و توسعه

سرمایه انسانی در قالب تجربه و مهارت های یک قوم شکوفا می شود. این مجموعه با ارزش همان دانش بومی زنانی است که علیرغم در حاشیه ماندن، ارزش خود را حفظ کرده و در پیشبرد اهداف زندگی بشر، نقش تسهیل کننده ای را ایفا می کند. روستا، این محیط شکننده بوده و در حالی که محلی برای زندگی است، همزمان چشم اندازی طبیعی برای بهبود معیشت زنان روستایی و عشایری است. کاربرد منابع محلی موجب منطبق سازی سیاست های توسعه ای متناسب با ظرفیت ها و امکانات هر منطقه می شود (Horlings & Kanemasu, 2015:2). در ابتدا اندیشه های مرتبط با توسعه، دانش بومی زنان را یک مانع ناکارآمد می دانست. بدین ترتیب ایجاد زیرساخت های مدیریتی - سیاستی بدون اتخاذ دانش بومی زنان، نتایج مثبتی را نشان نداد. به همین علت آموختن مستقیم از زنان روستایی و عشایری، وارونه کردن جریان یادگیری و نیز دنیا را از چشم یک روستایی دیدن در اولویت قرار گرفت (Ma et al., 2019:1). همین امر موجب ارتباط روستاها با بخش های شهری و بهره گیری از موقعیت های بومی و سنتی جهت توسعه معیشت روستایی در قالب تقویت و احیاء اکوسیستم روستایی شد.

مطالعه عوامل موثر بر آگاهی زنان روستایی و عشایری نسبت به اکوسیستم های طبیعی بسیار مهم است. آگاهی و تقاضا زنان روستایی و عشایری وابسته به امنیت محیط زیستی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. شناخت چارچوب های مدیریتی احیاء اکوسیستم در راستای توسعه معیشت زنان روستایی برای ایجاد تعاملات هم افزا، حائز اهمیت است (Lin, 2019:8). بدین ترتیب مدیریت اکوسیستم روستایی فرایند هدایت، سازماندهی جامعه، برنامه ریزی و اقدامات توسعه ای بوده که از طریق تشکیل نهادها و سازمان ها شکل می گیرد (Atlas et al., 2021:2). در واقع توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری از این طریق به نحوی تقویت می شود که در سطح متعارف جامعه، محیط مطلوب و کارآمدتری برای زندگی آنها فراهم گردد. سیاست کلی مدیریت معیشت زنان روستایی و عشایری بر مبنای ۳ رکن اصلی بوده که شامل، ۱. نظارت و هدایت

فرایند عمران روستایی ۲. بهسازی سیمای فیزیکی روستایی، و ۳. ارتقا موقعیت کاری و زندگی است (Xue et al., 2021:2). بنابراین هدف نهایی رسیدن به مطلوبیت زندگی زنان روستایی و عشایری با در نظر گرفتن پتانسیل موجود در روستا و هم جهت با احیاء اکوسیستم های طبیعی است.

تشکیل و تفویض اختیار نهادها و سازمان هایی چون شوراهای دهیاری ها در نواحی روستایی، اقدامی بسیار مهم در فرایند مردم سالاری و مشارکت زنان روستایی و عشایری در سرنوشت خود و خانواده محسوب می شود (Pavlov & Kudryavtsev, 2020:1). این اقدام جزو اصل ۴۴ قانون اساسی است. در این زمینه دو نکته مهم وجود دارد که شامل ۱. معمولاً برنامه ریزی برای جامعه روستایی به طیف خاصی از روستاها تعلق ندارد ۲. تعداد زیادی از روستاهای کوچک که به علت شرایط جغرافیایی - اقتصادی در سطح کشور پراکنده شده اند، از بعد امنیت ملی، نقطه استراتژیکی محسوب می شوند ولی به خاطر جمعیت کم، مشمول برنامه ریزی های مدیریتی و سیاسی نمی شوند (Rumkel et al., 2019:3). البته که بررسی عملکرد دهیاری ها و شوراهای کوچک هم می تواند کمک کننده به احیاء اکوسیستم و حفظ بافت طبیعی روستا باشد (Li et al., 2019:3). از این رو با در نظر گرفتن چشم انداز اکولوژیکی و رابطه زنان و اکوسیستم در هر ابعادی، می توان مسیری برای یکپارچه سازی بازسازی و توسعه در قالب سیاست های اجرایی ایجاد کرد.

مدیران توسعه با در نظر گرفتن نوعی جامع نگری نسبت به وضعیت و ساختار اجتماعی، سیاسی و اقتصادی روستاها و نیز برنامه هایی که در خارج از محیط روستا، توسط متخصصان و کارشناسان تهیه و در محیط روستا اجرا می شود، سعی در توسعه و هماهنگ سازی سیاست های زنان روستایی و عشایری دارند (Cruz et al., 2020:5). این نوع از توسعه که از مرکز به پیرامون شهر و از شهر به مرکز روستا آورده می شود، باید به شکلی درونزا با نظارت بر دیوان سالاری محلی صورت گیرد تا زنان روستایی و عشایری ضمن احیاء و یا حفظ اکوسیستم های طبیعی از تخریب، چشم انتظار دریافت خدمات و دستورات اجرایی از محیط خارج زندگی نباشند (Sibarani, 2020:5) و بومی سازی توسعه معیشت روستایی به شکلی یکپارچه با مشارکت زنان روستایی و عشایری بر پایه محورهای طبیعت دوستی صورت گیرد. در واقع چارچوب ها و استراتژی های توسعه باید بر پایه سبزینگی اکوسیستم برنامه ریزی شود.

۵- چالش ها و فرصت ها

پیوند محکم میان انسان و سیستم های طبیعی به طور معمول در حال توسعه است. زنان روستایی و عشایری نیز از این امر مستثنی نیستند (Zhang & Zhang, 2020:1). از آنجایی که معیشت اغلب زنان روستایی و عشایری مبتنی بر بهره کشی از زمین است و توسعه معیشت آنها منوط به بهبود سطح دانش، افزایش تولید و انگیزه، بهبود اصلاح شبکه های ارتباطی و حمل و نقل، ارائه خدمات گوناگون، نوسازی مسکن روستایی، ایجاد تنوع در امکانات و اشتغال، و نیز اصلاح و نظم مکان و فضای سکونتگاه های روستایی در جهت رسیدن به توسعه در سطح کلان بوده، در شناخت فرصت ها و چالش ها، بسیار مهم است تا بتوان با یک دید وسیع و همه جانبه، برنامه ریزی بهینه ای در راستای توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری و احیاء اکوسیستم های طبیعی داشت (Mattingly & Schaefer, 2021:2).

محدودیت‌ها برای اجرای پروژه‌های اصلاح، احیاء و توسعه اکوسیستم روستاها باعث شده است تا مطالعات بیشتری در زمینه توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری صورت گیرد. چراکه زنان عضو مهمی هستند که گاه‌سپرستی خانوار و یا بخش بزرگی از مخارج زندگی را برعهده دارند و به تازگی در برنامه‌ریزی‌های جهانی، زنان را از نظر اثرگذاری در راس امور معیشتی قرار می‌دهند. برای نمونه مشخص شد که محدودیت تشکیلاتی و ساختاری مرتبط با دهیاری‌ها باعث شده است که مجوز تأسیس دهیاری در تمام روستاها داده نشود (Xiaoshan, 2020:19). این موانع مربوط به جمعیت است نه جنسیت که احتمالاً ملاک مناسبی برای تشکیل دهیاری و شوراها نیست. بدین ترتیب مدیریت عوامل مختلف با مشکل روبه‌رو می‌شود. سطوح جنسیت، سوابق تحصیلی، درآمد خانوار نیز تأثیر قابل ملاحظه‌ای در همکاری‌های محلی دارد. همچنین کمبود و یا عدم آگاهی از طرح‌های احیاء اکوسیستم، نتایج و تأثیرات آن بر معیشت زنان روستایی، می‌تواند اثرات مخربی به همراه داشته باشد. چالش‌های موجود در مسیر توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری نیز می‌تواند منجر به افزایش مهاجرت، فقر، گرسنگی، کاهش امنیت غذایی (Zadawa & Omran, 2020:2)، کاهش سطح آب‌های زیر زمینی، افزایش گرمایش جهانی، شیوع ویروس‌های جدید، وابستگی معیشتی به یک نوع از کاربری، کاهش رفاه عمومی، کاهش تنوع زیستی، جنگل‌زدایی، افزایش آلودگی، نابودی گونه‌های نادر، انتقال بیماری از مرزهای طبیعی، ازدیاد گونه‌های غیربومی و مهاجم، و کاهش زیستگاه‌های طبیعی شود (Carte et al., 2019:2). در نهایت شناخت فرصت‌ها و چالش‌ها از دید احیاء اکوسیستم در راستای حفظ یا توسعه معیشت زنان روستایی و عشایری موجب ایجاد پیوند قوی و مجموعه تعاملاتی می‌شود که هدف نهایی آن رفع معیشت عمومی در کنار حفظ سلامت طبیعت است.

۶- نتیجه‌گیری

این مقاله سعی بر آن داشت تا به مفهوم احیاء اکوسیستم در خواستگاه طبیعی آن یعنی روستا پردازد و با هدف قراردادن زندگی زنان روستایی و عشایری، این محیط شکننده به اصطلاح آرام، نشان دهد که می‌توان بازسازی، احیاء و توان‌یابی را با کم‌ترین امکانات اما با منابعی از جنس طبیعت به واقعیت تبدیل کرد و نیز با مجموعه‌ای از مداخلات یا همان تعاملات کشتی مثبت، به بهبود خدمات آموزشی، بهداشتی، اشتغال‌زایی، تقویت نهادهای محلی و نیز ارزش‌دهی خدمات اکوسیستمی را به شکلی موثر به اجرا درآورد. از آنجایی که سیستم‌های اجتماعی-اکولوژیکی سنتی در حال حرکت در مسیر جدید هستند، رسیدن به درک و ارزیابی واقع‌بینانه از محدودیت‌ها، امکانات، خدمات، چارچوب‌های مدیریتی و توانمندی‌های زنان روستایی و عشایری بسیار مهم است. از این رو، چه زیبا گفت ویل دورانت «آن‌که در انتظار است که هر چهار فصل سال بهار باشد، نه خود را می‌شناسد، نه زندگی و نه طبیعت را». بدین ترتیب این پژوهش با بیان مسیر تعاملات هم‌افزاینده میان احیاء اکوسیستم و توسعه معیشت بوم‌محور زنان روستایی از طریق آگاه‌سازی متخصصان، کارشناسان، حمایت‌کنندگان مالی، پژوهشگران دانشگاهی، نهادها، سازمان‌های دخیل در امور توسعه، موجب ایجاد یک پیوندی قوی میان تمامی افرادی که خود را یکی از گردواران مسیر توسعه می‌دانند، خواهد شد. در نهایت این مطالعه با بیان ارتباط میان اکوسیستم طبیعی و زندگی زنان روستایی و عشایری، ذهن را برای رسیدن به توسعه موثر و هماهنگ میان سیستم انسان و زمین آماده خواهد کرد.

۲۶ و ۲۷ مهر ماه ۱۴۰۲ کلات نادری

۷- تشکر و سپاسگزاری

این مقاله از رساله دکتری دانشجو در دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست دانشگاه فردوسی مشهد استخراج شده است. پژوهشگران صمیمانه قدردان این حمایت ها هستند.

۸- منابع

- حقی زاده، ف.، ریاحی، و.، عزیزپور، ف. و ضیائیان فیروز آبادی، پ. (۱۳۹۷). تحلیل فضایی پایداری سکونتگاه‌های روستایی پیرامون اکوسیستم رودخانه ای مبتنی بر الگوی بوم روستا: مطالعه موردی: روستاهای پیرامون اکوسیستم رودخانه کشکان (شهرستان پلدختر). جغرافیا، ۱۶(۵): ۱-۲۳.
- سعیدی، ع (۱۳۸۳). مسائل و چشم انداز عمران و توسعه روستایی در ایران. مسکن و محیط روستا، ۱۰۸: ۱۳-۲.
- صفایی پور، م.، طهماسبی، س. و قرقانی، م. (۱۳۹۴). اکولوژی چیست. انسان و محیط زیست، ۱۴ (۳۹): ۱-۱۴.
- عبداللهی، ص. و ایلدرمی، ع. (۱۴۰۱). ارزشگذاری خدمات اکوسیستمی: مفاهیم و روشها. انسان و محیط زیست، ۱۸(۱۰۶): ۱-۱۸.
- وثوقی، م. و حبیبی، س. (۱۳۹۲). دانش بومی؛ گامی به سوی بومی سازی توسعه روستایی و توانمندسازی روستاییان. مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۲(۴): ۹-۲۶.
- هناره خلیانی، ج. و پورهاشمی، م. (۱۴۰۰). ضرورت تدوین برنامه راهبردی احیاء و توسعه جنگلهای کشور در راستای برنامه دهه احیاء اکوسیستم پیشنهادی سازمان ملل (۲۰۳۰ - ۲۰۲۱). (۱۶): ۲۵-۳۳.

- Armstrong, C. G., Miller, J. E. D., McAlvay, A. C., Ritchie, P. M., & Lepofsky, D. (2021). Historical indigenous land-use explains plant functional trait diversity.
- Atlas, W. I., Ban, N. C., Moore, J. W., Tuohy, A. M., Greening, S., Reid, A. J., Morven, N., White, E., Housty, W. G., & Housty, J. A. (2021). Indigenous systems of management for culturally and ecologically resilient Pacific salmon (*Oncorhynchus* spp.) fisheries. *BioScience*, 71(2), 186–204.
- Boley, B. B., Strzelecka, M., & Watson, A. (2018). Place distinctiveness, psychological empowerment, and support for tourism. *Annals of Tourism Research*, 70(2), 137–139.
- Carlucci, M. B., Brancalion, P. H. S., Rodrigues, R. R., Loyola, R., & Cianciaruso, M. V. (2020). Functional traits and ecosystem services in ecological restoration. 1–12. <https://doi.org/10.1111/rec.13279>
- Carte, L., Schmoock, B., Radel, C., & Johnson, R. (2019). The slow displacement of smallholder farming families: Land, hunger, and labor migration in Nicaragua and Guatemala. *Land*, 8(6), 89.
- Cruz, C., Labonne, J., & Querubin, P. (2020). Social network structures and the politics of public goods provision: evidence from the Philippines. *American Political Science Review*, 114(2), 486–501.
- Dawson, N. M., Coolsaet, B., Sterling, E. J., Loveridge, R., Gross-Camp, N. D., Wongbusarakum, S., Sangha, K. K., Scherl, L. M., Phuong Phan, H., & Zafra-Calvo, N. (2021). The role of Indigenous peoples and local communities in effective and equitable conservation.
- Efferth, T., Banerjee, M., Paul, N. W., Abdelfatah, S., Arend, J., Elhassan, G., Hamdoun, S., Hamm, R., Hong, C., Kadioglu, O., Naß, J., Ochwangi, D., Ooko, E., Ozenver, N., Saeed, M. E. M., Schneider, M., Seo, E.-J., Wu, C.-F., Yan, G., ... Titinchi, S. J. J. (2016). Biopiracy of natural products and good bioprospecting practice. *Phytomedicine*, 23(2), 166–173. <https://doi.org/10.1016/j.phymed.2015.12.006>
- Everard, M., Longhurst, J. W. S., Pontin, J. G., Stephenson, W., & Brooks, J. (2019). Corrigendum to “Developed-developing world partnerships for sustainable development (2): An illustrative case for a payments for ecosystem services (PES) approach” [*Ecosyst. Serv.*, (2017), 24, 253–260]. *Ecosystem Services*, 35, 77.

- Fischer, J., Riechers, M., Loos, J., Martin-Lopez, B., & Temperton, V. M. (2021). Making the UN decade on ecosystem restoration a social-ecological endeavour. *Trends in Ecology & Evolution*, 36(1), 20–28.
- Gürlük, S. (2006). The estimation of ecosystem services' value in the region of Misi Rural Development Project: Results from a contingent valuation survey. *Forest Policy and Economics*, 9(3), 209–218.
- Hartel, T., Fischer, J., Câmpeanu, C., Milcu, A. I., Hanspach, J., & Fazey, I. (2014). The importance of ecosystem services for rural inhabitants in a changing cultural landscape in Romania. *Ecology and Society*, 19.(۲)
- Horlings, L. G., & Kanemasu, Y. (2015). Sustainable development and policies in rural regions; insights from the Shetland Islands. *Land Use Policy*, 49, 310–321.
- Jarchow, M. (2022). Redeveloping relationships with landscapes for food, water, and energy self-sufficiency in Southeastern South Dakota, USA. In *Creating Resilient Landscapes in an Era of Climate Change* (pp. 49–60). Routledge.
- Karim, A., Musa, C. I., Sahabuddin, R., & Azis, M. (2021). The Increase of Rural Economy at Baraka Sub-District through Village Funds. *The Winners*, 22.(۱)
- Khalid, S., Ahmad, M. S., Ramayah, T., Hwang, J., & Kim, I. (2019). Community empowerment and sustainable tourism development: The mediating role of community support for tourism. *Sustainability*, 11(22), 6248.
- Li, Y., Fan, P., & Liu, Y. (2019). What makes better village development in traditional agricultural areas of China? Evidence from long-term observation of typical villages. *Habitat International*, 83, 111–124.
- Lin, P.-S. S. (2019). Building resilience through ecosystem restoration and community participation: Post-disaster recovery in coastal island communities. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 39, 101249.
- Ma, L., Dou, H., Xie, Z., & Guo, X. (2019). Research on rural settlement reconstruction model based on integration drivers and suitability evaluation.
- Mattingly, M. J., & Schaefer, A. (2021). Education in rural America: Challenges and opportunities. *Serving Gifted Students in Rural Settings*, 53–70.
- Mayaka, M., Lacey, G., & Rogerson Prof, C. M. (2019). Empowerment through friendship: A process view of community-based tourism.
- Narwani, A., Matthews, B., Fox, J., & Venail, P. (2015). Using phylogenetics in community assembly and ecosystem functioning research. *Functional Ecology*, 29(5), 589–591.
- Novotny, I. P. (2020). Assessing household and landscape trajectories for improving ecosystem services and nutritional self-sufficiency in south Mexico. *Wageningen University and Research*.
- Pavlov, A. Y., & Kudryavtsev, A. A. (2020). State management of rural territories development using the program approach. *First International Volga Region Conference on Economics, Humanities and Sports (FICEHS 2019)*, 256–260.
- Rawat, L. S., Maikhuri, R. K., Dhyani, D., Bahuguna, Y. M., & Pharswan, D. S. (2017). Ecological restoration of village common degraded land through participatory approach for biodiversity conservation and socio-economic development in Indian Himalayan Region. *Acta Ecologica Sinica*, 37(4), 240–252.
- Rumkel, L., Sam, B., & Umanailo, M. C. B. (2019). Village head partnership, village consultative body and customary institution in village development. *Int. J. Sci. Technol. Res*, 8(8), 1058–1063.
- Sandbrook, C., Fisher, J. A., Holmes, G., Luque-Lora, R., & Keane, A. (2019). The global conservation movement is diverse but not divided. *Nature Sustainability*, 2(4), 316–323.
- Shafieisabet, N., & Haratifard, S. (2020). The empowerment of local tourism stakeholders and their perceived environmental effects for participation in sustainable development of tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 486–498.
- Sibarani, R. (2020). Developing friendly city and friendly village based on local culture: An Anthropolinguistic Study. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 452(1), 12062.
- Torres, A. B., MacMillan, D. C., Skutsch, M., & Lovett, J. C. (2013). Payments for ecosystem services and rural development: Landowners' preferences and potential participation in western Mexico. *Ecosystem Services*, 6, 72–81.
- Veldman, J. W., Aleman, J. C., Alvarado, S. T., Anderson, T. M., Archibald, S., Bond, W. J., Boutton, T. W., Buchmann, N., Buisson, E., & Canadell, J. G. (2019). Comment on "The global tree restoration potential." *Science*, 366(6463), eaay7976.
- Xiaoshan, Z. (2020). BUILDING A MODERATELY PROSPEROUS SOCIETY IN ALL RESPECTS- Revitalizing the Countryside. *China Economist*, 15(1), 26–47.

۲۶ و ۲۷ مهر ماه ۱۴۰۲ کلات نادری

- Xue, E., Li, J., & Li, X. (2021). Sustainable development of education in rural areas for rural revitalization in china: A comprehensive policy circle analysis. *Sustainability*, 13(23), 13101.
- Xun, F., Hu, Y., Lv, L., & Tong, J. (2017). Farmers' awareness of ecosystem services and the associated policy implications. *Sustainability*, 9(9), 1612.
- Zadawa, A. N., & Omran, A. (2020). Rural development in Africa: Challenges and opportunities. *Sustaining Our Environment for Better Future: Challenges and Opportunities*, 33–42.
- Zhang, X., & Zhang, Z. (2020). How do smart villages become a way to achieve sustainable development in rural areas? Smart village planning and practices in China. *Sustainability*, 12(24), 10510.

Synergistic Interactions between Ecosystem Restoration and Women Ecocentric Livelihood Development

Negin Khatoony¹, Mahdi Kolahi^{2*}

1-PhD Student in Ecosystem Restoration, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran, neginkhatoony@gmail.com.

2*-Corresponding Author, Assistant Professor, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, PO BOX 9177948974, Iran, MahdiKolahi@um.ac.ir, Tel: +985138805474.

Abstract

The livelihoods of rural and nomadic communities are intricately interwoven with the sustainability of land use systems. These communities, both rural and nomadic, are inextricably linked to the presence and continuity of natural ecosystems. The income, livelihood diversity, and overall quality of life for an entire nation are profoundly influenced by the health of these natural ecosystems. Regrettably, limited comprehension of the multifaceted dimensions of natural ecosystems within rural and nomadic regions, coupled with inadequate attention to environmental concerns and natural resource management in these areas, have contributed to heightened instability. Notably, women within these contexts often bear a disproportionate burden of vulnerability. Ecosystem restoration emerges as the pivotal solution to address a myriad of challenges and intricacies entwining rural and nomadic women with natural systems. Ecosystem restoration planning in natural settings aspires to rehabilitate and rejuvenate deteriorated or degrading natural structures, thereby realizing collective benefits, intra-generational and inter-generational equity, and rectifying spatial-ecological imbalances. This article introduces a conceptual model of synergy, with the overarching goal of identifying and appraising ecosystem services, empowering women through ecosystem-centric interactions, delineating policy strategies for the seamless integration of restoration and development, and addressing both challenges and opportunities. It underscores the imperative need for comprehensive approaches in the convergence of ecosystem restoration and livelihood development, with a specific focus on rural and nomadic women.

Keywords: Women Empowerment, Good Governance, Natural landscape, Ecosystem Services, Capacity Building